

Popülizm(ler) ve Temsili - Liberal Demokrasi'nin Bunalımları

Ersin Kalaycıoğlu*

Özet

Popülizm (Halkçılık) hareketleri ilk kez 1870'ler Rusya'sında içinde halkın katılımı olmayan ve hatta halk olmayan, ama halk egemenliği fikrini Rus Çarlığı'nda egemen kılmak için girilmiş ve kısa sürede bastırılmış olan bir üst sınıf hareketi olarak ortaya çıktı. İçerik itibarıyla yine çoğulculuğu (pluralism) reddeden, her bakımdan türdeş, yoksul ama her türlü adalet ve erdemi barındıran ve ezilen, sömürülen bir kitlenin (halkın) küresel sermaye ve onun siyasal savunucularına karşı eylemleri halinde 1880'lerden itibaren Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya'da yeniden belirdi. Soğuk Savaş sonrasında Batı Avrupa ve ABD'de egemen olan neo-liberal iktisadi politikalar, liberal demokrasi ve liberal gündemi eleştiren hatta tehdit olarak gören bir popüler tepki hareketinin def'isi ile karşılaştı. Bu hareketin nedenleri, ürettiği siyasal tutum ve eğilimler ve sonuçlarını araştıran bu makale, liberal demokrasinin karşı karşıya kaldığı, daha çok aşırı sağ, ama yer yer aşırı sol içerikli halkçılık akımının (populism) içeriğini ve oluşturduğu tehdidin niteliklerini araştırmaktadır

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Demokrasi.

JEL Kodları: B13, B15

Populism(s) and the Crises of Liberal Democracy

Abstract

Populist movements (populism) first emerged in Russia in the 1870s as an upper class (aristocratic intellectual) movement that did not even include very people it elevated as the fount of all justice and virtue, but proselytized the ideal of popular sovereignty in the Tsarist Russia. Movements that purport to represent a homogenous mass of people succumbed to poverty re-emerged to struggle against globalism, neo-liberal economics, and liberal democracy in the lieu of justice and virtue in the aftermath of the Cold War. This article investigates the causes, the political attitudes and behavior this new populism has produced, and the consequences it has been precipitating, which seems to have mostly extreme right-wing content, but in some countries it also exhibits extreme left-wing ideas and ideologies, as a challenge to the institutions and practices of liberal democracy.

Keywords: Populism, Democracy.

JEL Codes: B13, B15

* Prof. Dr., Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi. kalaycie@sabanciuniv.edu

1. Giriş

Temsili hükümet yönetim erkinin meşru olarak halkta olduğu savının genel kabul görmesiyle birlikte, önce Anglo-Amerikan dünyasında, bilahare Avrupa, Latin Amerika, Asya ve Afrika'da birkaç yüzyıl süren bir süreçle hayata geçmiştir. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ünlü sloganı olan “temsile dayanmayan vergilendirme zulümdür!” savı siyasal temsil olgusunun önemini en etkili olarak vurgulayan bir temel kabuldür. Devlet, bireylerin kazançlarından yaptıkları özveriyle toplanan vergiler sonucunda güvenlik ve savunma gibi siyasal varoluş nedenini yerine getirdiğinden dolayı; vergi gelirlerinin nereye, nasıl ve niçin harcadığının anlaşılması ve halka anlatılması için halka hesap vermekle yüklü temsilcilerin görevlendirmesiyle temsili hükümet vücut bulmuştur. Bu vergi – temsil ve hesap sorma / verme ilişkisinin düzgün işlemediği ortamlarda vergi gelirlerinin halkın onayı, beklentisi, istek ve talebi olmayan yerlere harcanması sonunda israf edilmesi de söz konusudur. Bu yüzden, Amerikan yurtseverleri vergi gelirlerinin harcanmasının denetiminde kendileri adına hareket edebilecek olan tek yetkili kurumun temsilciler heyeti olan yasama organı olduğunda ısrarcı olmuşlardır.

Egemenliğin “kralın ilahi hakkı” (*divine right of kings*) veya “krala Tanrı'nın verdiği bir ayrıcalık” olarak kabulüne karşı çıkanlar, egemenliğin halkta olduğu savını ileri sürerken; başta J. J. Rousseau olmak üzere, hükümetin “volonté general” veya kolektif iradeyi temsil etmediği yerlerde meşru olamayacağını da iddia etmişlerdir. Dolayısıyla, temsili hükümetin halkın hükümeti olacağı savını ortaya koyarken, bu savdan yola çıkılarak, Abraham Lincoln'un ifade ettiği biçimiyle “halkın, halk tarafından, halk için” yönetimi anlamına gelen demokrasi rejimine ulaşmak için fazla bir düşünsel çaba sarf etmeye de gerek olmamıştır. Ancak bu gelişmenin ortaya çıkmasına neden olan siyasal süreç uzun ve sancılıdır.

Birleşik Krallık'ta 1648 Devrimi'yle başlayan 1679 *Habeas Corpus* ile bireyin keyfi tutuklanmasını yasaklayan en temel insan hakkının tesciline uzanan ve nihayet 1688

Devrimi (*Glorious Revolution*) ile kralın yönetme hakkını Parlamento'nun Avam Kamarası'na nakleden süreçle temsili hükümet fiilen demokratik bir yapıya ulaşmaya başladı. Bunu izleyen yüzyıldaysa, 1776 - 1789 Amerikan Devrimi ve Anayasası, Fransız Devrimi (1789) ile süren süreçte ulusal egemenlik ilkesine bağlı temsili hükümet ve demokratik yönetim tarzı hayata geçmeye başladı. Artık 19. yüzyıla gelindiğinde kitlesel siyasete (*mass politics*) dayalı temsili hükümetin demokratik bir uygulama olarak özgürlükler, haklar, eşitlik ve dayanışma ilkelerine göre çalışmasının önu açılmıştı. 1820'li ve 1830'lu yıllar, Samuel P. Huntington'un deyimiyle¹ demokrasinin ilk dalgasının küresel olarak dünyada yayıldığı bir dönem olmuştur. Bu dalga yüz yıl kadar sürmüş, Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Avrupada ilk kitlesel siyasete dayalı, genel oy, tek kişi - tek oy gibi ilkelere göre işleyen bir temsili demokrasi uygulaması ortaya çıkmıştır. Seçme ve seçilme haklarının işçilere, kadınlara ve gençlere doğru yayılması, ifade, dernekleşme, toplanma, miting ve protesto, basın ve yayın vb. hak ve özgürlüklerin genel kabulüyle birlikte temsili demokratik yönetim liberal bir içerik kazanmıştır.

Bu dalga Birinci Dünya Savaşı ve hemen sonrasında akamete uğramış olmasına karşın, faşizmin yenilgisiyle sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı sonrasında tekrar ortaya çıkmıştır. 1945 yılında başlayan, Türkiye'nin de dâhil olduğu ikinci dalga ile kıta Avrupası (özellikle Batı Almanya ve İtalya), Asya (özellikle Japonya ve Hindistan), Latin Amerika ve Afrika'da yeni liberal temsili demokrasiler kurulmaya başlamıştır. Bu dalga da 1970'lere kadar birçok ülkede başarısızlıkla son bulmuştur. 1975'te İspanya'nın diktatörü Franco'nun ve daha önce Portekiz'in diktatörü Salazar'ın 1970'de ölümüyle ortaya çıkan olanakla da birleşince Güney Avrupadan başlayan bir üçüncü demokrasi dalgası ortaya çıkabilmiştir. Güney Avrupada Portekiz, İspanya ve Yunanistan (1981) ve Türkiye (1987), Latin Amerika, Asya ve Afrika'da birçok ülke yeniden bir liberal temsili demokrasi dalgasına doğru yol almaya başlamışlardır. Ancak bu dalga da 2000'li yıllarda bazı ülkelerde akamete uğramış bulunmaktadır. Bu kez Kuzey Amerika, Batı ve Orta Avrupa, Asya ve Latin Amerika'da yeni bir popülizm dalgası doğmaya ve yükselmeye başlayarak liberal temsili demokrasi kurum ve kurallarını sorgulamaya ve reddetmeye dayalı halkçı (*populist*) hareketler doğmuştur. Üstelik bu kez ABD, Birleşik Krallık, İsviçre, Hollanda, Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya, İsveç, Danimarka gibi birinci ve ikinci dalganın pekişmiş (*consolidated*) olarak kabul edilen liberal temsili demokrasilerinin de tehdit altında olması, liberal temsili demokrasinin bir bunalımı veya sonu olup olmadığı tartışmalarına yol açmıştır. Burada tam da bu soruyu ele almak, popülizm ile temsili liberal demokrasi arasındaki ilişkiyi çözümleneyi hedefliyoruz.

1 Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, (Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1993).

2. Popülizm: Halka Doğru Hareketinden Halkçı Kalkışmalara

Popülizm bugün Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Asya ve Latin Amerika'nın pekişmiş demokrasileri (*consolidated democracies*) için liberal demokrasi tehdidi olarak ortaya çıkmış olsa da, bu olgunun doğuşu 1861 sonrasında Rusya'da feodal ilişkilerin çökmeye başlamasıyla birlikte olmuştur. Rusça Narodnik hareketi (*Narodnichestvo*) olarak anılan olgu (fenomen) 1870'lerde aristokrat kökenli bazı aydınların Rus köylerine gidip köylülere Çarlık rejimine karşı ayaklanmalarının bir ahlaki zorunluluk olduğunu öğretmeye çalışmalarıyla başlamıştır. Bu aydınlara göre, daha önce toprak ağalarına bağlı olan serflerin kölelikten kurtulmalarına karşın, yeni oluşan burjuva sınıfı tarafından bir tür kölelik olarak tanımladıkları ücretli işçiler sınıfına dönüşmüş olmaları söz konusuydu. *Narodnizm* bu olguyu sonlandırmaya, tüm adalet ve erdemın köylünün saflığından türeyeceği bir toplumu inşa etmeye yönelmişti. Burada geçmişte feodalizm öncesi Rus köylülerinden (mujipler) oluşan saf, temiz, erdemli bir toplumsal çağın mevcudiyeti tasavvuru ve buna olan öykünme (veya nostalji) yatmaktaydı. Köylü giysileri içinde her hareketleriyle ve kullandıkları dille kentli ve hatta aristokrat oldukları anlaşılan bu insanların birden bire köylerinde biterek kendilerine ayaklanma önerilerinde bulunmalarını köylüler hayret, şüphe ve korkuyla karşılamışlardır. Kısa zamanda bu kişileri Çar'ın gizli polisine teslim etmiş ve 1870'lerin ortasında da Narodnik hareketi başladığı gibi, ama büyük bir fiyaskoyla aniden sonlanmıştı².

Narodnizm bir "halka doğru" hareketidir. Bu hareketin hiçbir yerinde halk olmamıştır; halkın aydın ve aristokratları çağırdığını gösteren bir kanıt da yoktur. Kendi fildişi kulelerindeki tasavvurlarının neticesinde köylüde bulunan bir üstün erdemi keşfettikleri anlaşılan aydınların bu girişimlerinin hiçbir başarı şansı olmamıştır. Köylülüğün ne olduğunu anladıklarını gösteren bir kanıt da mevcut değildir. Narodnikler köy komünlerini Batı'nın yozlaştırıcı etkileriyle kirlenmemiş, saf ve temiz Rusya olarak gören Batı veya Avrupa karşıtı bir hareket olmuştur. Narodniklerin önderlerinden olan Herzen'in tanımıyla "narod /halk gerçek ve resmi Rusya'dır"³; dolayısıyla Narodnik hareketi de bu anlamda bir yerlici (*nativist*) hareket olarak tasavvur edilmiştir. Bu tasavvurun Rus köylüsünde hiçbir karşılığı olmaması, bu hareketi naif bir siyasal ideoloji ve etkinliği olmayan bir siyasal propaganda olarak yok olmaya yöneltmiştir.

Narodnizm hareketinin belki en önemli sonuçlarından birisi Çarlık Rusya'da yönetme hakkının ilahi güçten kaynaklanmadığını ama halkta olduğu savını ortaya koymuş olmasıdır. Belki de aynı derecede önemli olan başka bir özelliği de Rusya ile Batı ve kapitalizm, özellikle klasik liberal kapitalizm çatışmasına dayalı olmasıdır. Çarlık Rusya'sının mutlakiyetçi, geleneksel kurumlarına karşı çıkarken, aynı anda Rusya'da

2 Ayrintılı bir analiz için bakınız Andrez Walicki, "Russia" Ghita Ionescu and Ernest Gellner (der.) Populism: Its Meaning and National Characteristics. (London, UK, 1969) içinde: 62 – 96.

3 <https://en.wikipedia.org/wiki/Narodniks>: 2

gelişmekte olan klasik kapitalizme de karşı çıkan *narodnichestvo*; bir bakıma saf *nativizmin* (yerliliğin) ötesinden bir *innovativizm* (yenilikçilik) olarak da görülebilir⁴. Bu yolu izleyen ve narodnizmle çatışan Plekhanov gibi başka düşünürler çok daha başarılı başka hareketler üretebilmiş ve geniş kitleleri seferber edebilmişlerdir. Narodniklerin döşediği ideolojik altyapıyı en etkin kullananların başında da Bolşevikler gelmiştir⁵.

Bu başarısız başlangıç popülizmin halk tarafından üretilen protesto ağırlıklı bir siyasal katılma olgusuna dönüşmesini, yani özünde “halk”ın olduğu bir siyasal harekete dönüşmesini engellememiştir. Ancak, bu dönüşüm Rusya’da değil, Atlantik Okyanusu’nun karşı kıyılarındaki Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 1880’lerde ortaya çıkmıştır. Bu kez popülizmin odağında halk vardır; halkı seferber eden politikacılar ve aydınlar kentlerden köylere gitmemişler; köyde yaşamasalar bile Amerika’nın kırsal bölgelerinde çiftçilerin arasında yaşayan kimselerden oluşmuşlardır. Amerika’nın orta-batısı ve batısında bir çiftçi hareketi olarak doğan “*populism*” hareketi ABD büyük işletme ve sanayiine, demiryolları şirketleri ve sahiplerine, Wall Street gibi finans kapitale karşı bir siyasal ve iktisadi seçkinler karşıtı (*counter-elites*) harekettir. 1890’lara geldiğinde Kansas kentinde *People’s Party* (Halkın Partisi) adıyla bir de siyasal parti kurmalarına karşın, ABD Cumhuriyetçi ve Demokrat Partileri’nin arasında kendilerine bir yer edinemediler. Seçimlerdeki başarısızlıkları onları Demokrat Parti içinde siyasete devam etmeye yöneltmiştir. Sanayi ve finans kapitalizmi karşıtı olan Amerikan popülistleri sol ideolojik konumda bulunan bir söylem ile Demokrat Parti’nin içinde etkili olmuşlar; hatta 1930’lara kadar başkanlık yarışlarında önemli rol oynamışlardır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan popülizmi ideolojik pozisyon değiştirerek sağcı bir ideolojik söylemi benimsemiştir. ABD’nin güney bölgelerinde beyaz ırkçılıkla da karışık liberal iktisadi bir söylemi dillendiren, kurumsal siyaseti yoz olarak tanımlayan, Washington D.C.’deki federal yapıları temizlemeyi öneren, eyaletlerin (*states*) haklarını federal hükümete karşı savunan bir içeriğe bürünmüştür. Bu söylemin taraftarlarının özellikle Cumhuriyetçi Parti’de etkili olmaya başladığı da bir gerçektir. Ancak, Donald Trump’a kadar popülist politikacıların ve başkan adaylarının hiçbiri başarılı olamamıştır. Donald Trump’ın beyaz ırkın üstünlüğü, Washington D.C.’deki bataklığı kurutma vaadi, ABD’yi göçmenlerden korumak, vb. söylemleri ilk kez geniş bir kitleden destek alarak seçim kazanmasına neden olduğunda, Amerikan siyasal kurumlarının ve anayasasının tanımladığı liberal temsili demokrasinin ciddi bir defi ile karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

ABD’deki popülist hareket halkın talepleri ve katılmasıyla şekillenen bir içeriktedir. Bu hareketi tanımlayan bizzat halkın onun yaratıcısı ve biçimlendiricisi olmasıdır. Yerlici ve

4 Andrzej Walicki, “Russia,”: 92. Walicki’ye göre narodnichestvo “bir nativist (yerlici, geleneksel) hareket değildi, çünkü o bir köylü hareketi içeriğinde olmamıştır.” Nativizm (yerlilik) geleneksellik olarak da kısmen tanımlanabilirse de, burada bir “gerçek, öz, esas” olana arama ve ona dönme olgusu olarak nativizm saf gelenekçilikten çok milliyetçiliğe veya kültürel ırkçılığa benzer bir içerik de göstermektedir. Sosyalistler burada ortaya konan Batı ve kapitalizm karşıtlıklarını, geleneksel ve ırkçı olabilecek özden ayırarak kendi amaçlarına hizmet edecek biçimde kullanmış gibi görünmektedirler.

5 İbid.: 93 -94.

ulusalcı/ırkçı bir içeriğe sahip olması 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra oluşmakla birlikte, başından beri ekonomik ve siyasal elitlere -New York/Wall Street seçkinleri ve Washington D.C.'deki siyasal yapıya ve federal (merkezi) bürokrasiye- karşı bir hareket olarak mevcut olmuştur. 19. yüzyıl vahşi kapitalizmine (*robber barons*) karşı bir halk, sokaktaki adam, küçük çiftçi hareketi olarak başlayan hareket, zamanla çok daha geniş bir koalisyona dönüşerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bu hareketin içinde doğrudan demokrasi talebi olarak ifade edilebilecek bazı temalar bulunmakla birlikte, zamanla partileşmesi ve etkili siyasal partiler içinde yer alması dolayısıyla, kurumsal siyaset ile ilişkisi hep sorunlu olagelmıştır. Talepleri başından itibaren ezilen küçük üreticinin yurttaş ve seçmen olarak kâle alınması olarak görülmekle birlikte, bu taleplerin beyaz üstünlüğü (ırkçı) bir içeriğe kolayca dönebileceğini de görmekteyiz⁶.

Yirminci yüzyıl başından itibaren Orta ve Doğu Avrupada Batı'nın kapitalizmiyle Doğu'nun (Sovyetlerin) sosyalizmi arasında bir yol arayan, bir tür halka doğru hareketleri olarak popülist siyasal hareketlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu hareketler küçük çiftçi, topraksız köylü, kent yoksulları gibi kitleleri seferber etmeye yönelik kentli profesyonel orta ve üst sınıflar ve entelektüel hareketleri olarak ortaya çıkmışlardır. Geçmişte var olduğu savına dayalı bir geleneksel kırsal toplum, onun aile yapısı ve dini değerlerinden türeyen saf ve temiz erdem anlayışı yine vurgulanan esaslarıdır. Bu hareketlerde de halkın yer almadığı bir halka doğru hareketi özelliği göze çarpmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da bu hareketler ortadan kalkarken, pek çok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde sosyalizm egemen olmuştur. Türkiye'de de 1930'larda ortaya çıkan halkçılık hareketinin benzer bir köylü toplumunun erdemini bulup çıkarmak ve onu yücelten bir halka doğru hareketi içeriğinde olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Bu hareketlere paralel olarak Latin Amerika'da da kent yoksullarını yücelten ve onların erdemine dayalı bir siyasal söylem ve seferberlik üzerine kurulu popülist hareketler oluşmuştur. Arjantin ve Brezilya'da iktidara da geçen bu siyasal akımlar Latin Amerika siyasetinde çok etkili olan ve Batı karşıtlığı ile aynı içerikte olan ABD emperyalizmi karşıtlığına dayalı bir içeriktedir. Ancak, Latin Amerika popülizminde köylülük ve çiftçilik vurgusu, değerleri ve yaşam tarzı pek bir önem arzetmemektedir. Kente göçmüş ve gecekondü benzeri yerleşimlerde yaşayan kent yoksullarının değerlerine, ahlakına ve önceliklerine dayanan bir siyasal hareket söz konusudur. Bu hareket içinde işçi sendikaları gibi lümpen proleterlerden çok proleterlere de (işçi ve özellikle mavi yakalı işçilere) dayanan bir örgütlenmenin de rol oynadığı görülmektedir.

Nihayet, günümüzde görülen yeni bir popülizm türü özellikle pekişmiş birinci dalga demokrasilerini de içeren siyasal sistemlerde görülmeye başlayan liberal kapitalizm ve sığınmacı karşıtı popülist hareketlenmelerdir. Bunların dayandığı toplumsal taban muhafazakâr küçük işletme sahipleri, çöken imalat sanayi işleri, meslekleri yok olmakta

6 ABD populizminin doğuşu ve gelişimi için bakınız <http://www.ushistory.org/us/41d.asp>; ve Richard Hofstadter, "North America" Ghita Ionescu and Ernest Gellner (der.) *Populism: Its Meaning and National Characteristics*. (London, UK, 1969) içinde: 9 – 27.

olan veya yok olma tehlikesindeki mavi yakalı işçiler; Sovyetlerin çökmesi sonrasında çok büyük sosyal psikolojik travmalar geçirmiş Orta ve Doğu Avrupa toplumlarıdır. Bu toplumların ortak özelliği de hepsinin hem neo-liberal kapitalizm uygulamalarına, kadın ve toplumsal cinsiyet tercihleri farklı kitlelerin eşitliğine dayalı liberal gündemlerine olan hasmane tutumlarıdır. Aynı zamanda hem küresel kurum ve düzenlemeleri, özellikle kapitalizmin şirketlerinin sahipleri ve yöneticilerini, Avrupa Birliği veya NAFTA gibi uluslararası bölgesel kuruluşların yöneticilerini hasım ve tehdit olarak görürken, hem başka ülkelerdeki savaş ve zorluklardan kaçarak Avrupa ve Kuzey Amerika'ya sığınan sığınmacı ve göçmenleri tehdit olarak kabul etmektedirler. Kendilerini yönettiğini varsaydıkları bu erişilmez küresel seçkinlerin sığınmacı ve göçmenlere gösterdiği tutumu da sorunlu gören bu kitleler, aynı anda hem küresel liberal gündeme, hem kendi işlerini ellerinden aldıklarına ve ülkelerinde suç oranlarını yükselttiklerini düşündükleri göçmen ve sığınmacı alt-sınıflarına karşı ırkçılığa varan şoven duygularla yaklaşmaktadırlar. Bu duyarlılıklara başarıyla seslenebilen Hollanda'daki Wilders ve Baudet, Fransa'daki baba ve kızı Le Pen'ler, Avusturya'daki müteveffa Haider, Macaristan'daki Orban, Polonya'daki Kaczynski kardeşler, Hindistan'daki Modi, Filipinler'deki Duterte, Brezilya'daki Bolsanaro gibi politikacıların müthiş siyasal meydan okuma ve başarılarına imza attıklarına tanık olduk.

Bu hareketler içinden çıktıkları toplumlarda türdeş (homojen) ve üstün bir kültür vurgusuna sahip bir görüntü sergilemektedirler. Örneğin, Hollanda'da Thierry Baudet "borealic kültürün" ("borealic" burada Kuzey Avrupa anlamına kullanılmaktadır); sığınmacı ve göçmen tehdidine maruz kaldığını vurgulamaktadır⁷. Saf, temiz ve üstün Avrupai kültürün, sığınmacılar ve göçmenler tarafından çoğulcu bir çorbaya çevrilerek yok edildiği savını Brexit tartışmalarında Birleşik Krallık'ta da, Macaristan veya Avusturya'da veya İsviçre veya Finlandiya'da da duymak mümkündür. Burada beyaz ırkın korunması, üstünlüğü türünden bir ırkçı damarın mevcut olduğundan şüphe edilemeyecek durumdadır. Aynı tür bir söylem Başkan Donald Trump tarafından Latin Amerikalı göçmenlere ve Müslüman sığınmacılara karşı da ABD'de kullanılmaktadır. Ancak, bu aşırı sağcı popülist hareketler tüm Avrupa ve Kuzey Amerika'daki gelişmeleri özetlememektedir. Ayrıca, özellikle İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde sadece yozlaşmış liberal kapitalizm ve onun siyasal üst sınıfına karşı başkaldıran sol ideolojik eğilimi popülist hareketlerin de varlığına tanık olmaktadır.

Burada kısaca özetlemiş olduğumuz gelişmelerin işaret ettiği 19. yüzyıldan en az beş-altı tür popülist harekete tanık olduğumuzu görüyoruz. Birincisi, entelektüel bir halka doğru harekettir (*narodnichestvo*). İkincisi, 20. Yüzyılda, özellikle iki dünya savaşı arasında Doğu Avrupa'da ortaya çıkan benzer bir adalet ve erdemi köylülükte gören, kapitalizm ve sosyalizm karşısında bir üçüncü yol olarak oluşan bir halkçılık harekettir. Üçüncüsü, küçük çiftçi ağırlıklı siyasal ve ekonomik seçkinler karşıtı bir siyasal harekettir. Dördüncüsü, Batı/ABD karşıtı, kent yoksulu kitlelerin seferberliğine dayalı bir kent yoksulu özdeşir, halk tanımlı siyasal harekettir ki özellikle Latin Amerika'da etkili olmuştur. Bu hareketin

7 Guardian Weekly, 3 Nisan 2019.

bir alt türü de eski sömürge, yeni bağımsız devletlerde görülen Batı ve emperyalizm karşıtı, özellikle Afrika ve Asya'da görülen siyasal harekettir. Beşincisi de, alt-orta ve orta sınıfların liberal gündem ve sığınmacı karşıtı ırkçılığa varan yerli ve milli değerler üzerine kurulu siyasal hareket ve nihayet yozlaşmış liberal kapitalizm ve onun yönetici sınıfına başkaldırı biçiminde ortaya çıkan siyasal hareketlerdir. Bu karmaşık görüntünün tümüne ortak olan bir değerler ve ayrıştırıcı unsurlar manzumesi mevcut mudur? Popülizmin zaman ve mekân aşırı bir tanımını verebilmemiz ve tüm bu hareketlerin hepsini tek bir tanım altında toplamamız mümkün olabilir mi?

3. Popülizm: Bir Tanım Sorunu

Yukarıdaki satırlarda tanımladığımız popülizm olgularının bir yanda mutlak monarşiye karşı halk egemenliğini ileri süren bir içerikten öbür uca yerleşik liberal demokrasi rejiminin kurumları ve yöneticilerine (seçkinlere) başkaldırı mahiyetindeki bir içeriğe sahip olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda aşırı soldaki anarşistlerden aşırı sağdaki yerlici ve ırkçı/milliyetçi, ayrıcalıklı beyaz, üstün ırk halk olarak gören ve geniş bir ideolojik yelpazede tanımlanabilen çeşitli popülizmler mevcuttur. Onun için, bugün için en yaygın kabul gören popülizm tanımını veren Cas Mudde'ye göre popülizm "toplumu bir tanesi 'saf halk'tan diğeri de 'yozlaşmış seçkinlerden' (*corrupt elite*) oluşan iki tane türdeş gruba ayırır. Siyasetin de milli iradenin (*volonté general*) bir yansımasından ibaret olduğunu savunan ince merkezli (*thin-centered*) bir ideoloji"⁸ olarak tanımlanabilir. Mudde burada bir ideolojinin varlığına işaret etmekle birlikte bunun bir makro ideoloji (terim Fredden'e aittir)⁹ olmadığı kanısındadır. Burada nasıl bir anlayış veya yaklaşımın söz konusu olduğunu anlamak için popülizmin (halkçılık) öznesindeki "halk" kavramından popülistlerin ne anladığına yakından bakmakta yarar vardır.

1960'larda ilk kez en etraflı bir biçimde yeni bağımsızlığını kazanan devletlerde ortaya çıkan popülist hareketleri de araştıran bir çalışmada popülizm için kullanılan sosyolog Edward Shils'in önerdiği tanım büyük olasılıkla en kapsayıcı olanıdır. Shils'e göre¹⁰ tüm popülist söylemlerde iki tane temel öge bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Cas Mudde'nin de vurguladığı, halkın iradesinin (J. J. Rousseau'nun "*volonté general*" kavramına tekabül eden "kolektif irade" anlamında), her türlü başka değerün üstünde ve ötesinde bir değere sahip olması gerektiği vurgusudur. Her türlü popülizm, halkın iradesini adalet, erdem ve ahlakla özdeşleştirmiştir. İkinci özellik ise, popülizmin hiçbir kurumun aracılığıyla olmayan (doğrudan) bir halk ve liderlik ilişkisini kabul etmesidir. Peter

8 Cas Mudde, *Populism: A Very Short Introduction* (New York, NY: Oxford University Press, 2017): 6.

9 Michael Freeden, *Ideology: A Very Short Introduction*, (Oxford, New York: Oxford University Press, 2003): 78 - 102.

10 Cf. Peter Worsley, "The Concept of populism," Ghita Ionescu and Ernest Gellner (ed.) *Populism: Its Meaning and National Characteristics*. (London, UK: Weidenfeld & Nicolson, 1969) içinde: 244.

Worsley'e göre¹¹ burada halk olarak tanımlanan seçmen kitlesi, bir devlete yurttaşlık bağı ile bağlı olanlar vb. bir topluluk veya grup değildir. Popülistlerin halk olarak kabul ettikleri eğitim görenler "saf"lığını yitirmemiş, sıradan, sokaktaki basit adamlar, İspanyolların *descamisados*, Fransızların *sans coulottes* dedikleri çulsuz veya baldırı çıplaklar; kendini tehdit altında hisseden, yabancı düşmanı (*xenophobic*), herhangi bir örgütlenmeye tabi olmayan, örneğin bir işçi sendikasına üye olmamış, kesimler arası bir kimliğe bağlı olarak seferber edilmeye yatkın, kolayca milli imgelerin boyunduruğu altına girebilecek olan kitle veya Almancasıyla "VOLK"tur. Burada Bakunin'in¹² halk tanımında vurguladığı "...burjuva uygarlığından etkilenmemiş ayaktakımı..." önermesini de anımsamakta yarar vardır.

"Volk" farklılaşmamış, sınıflaşmamış, dayanışma içinde hareketlendirilebilen kolektif bir bütün olarak kabul edilmektedir. Birey kolektif bütünde (kalabalıkta) kaybolmuş veya erimemiş ve bireyselliği olmayan bir haldedir. Halkın sınıf, ırk, etnik, cinsiyet vb. bölünmeleri yoktur veya popülistlerin gözünde bunlar önemsizdir. Dolayısıyla, halk olarak saf, temiz ve bütünleşmiş türdeş bir topluluktan söz ediyoruz. Bu topluluk başka bir türdeş kolektivite olarak, popülistlerin kabul ettikleri içerikte seçkinler (*elites*) ile mücadele veya muharebe edecektir. Buna *Manichean* bir anlayış da denilmektedir¹³. Böylece toplum hiçbir zaman olamayacağı kadar çoğulculuktan uzak olarak algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Bir yanda, saf, temiz, türdeş bir topluluk olan "halk", diğer yanda da aynı derecede türdeş olarak mevcut olan ve halkı sömüren, yoz ve habis "seçkinler/elitler" olarak resmedilen bir toplum manzarası söz konusudur. İşte bu "Volk", lideriyle (Führer) hiçbir kurumun müdahalesi veya aracılığı olmaksızın birleşmiş olarak hareket ederek adaletli ve erdemli bir yönetim üretecektir. Burada sözü edilen ilişki belki doğrudan veya bir "ecclesia" ya da "agorada" toplanarak, sovyetler, cemahiriye ve benzerlerinde görülen açık bir forumda katılanların halk olarak, her türlü siyasi örgütlerin veya temsilci heyetlerinin yokluğunda kararlar üreterek yönetilmeyi içerebilir. Düzenlemeler, kurallar ve yasalar olmadan; yalnızca "*volonté general*" tarafından yönlendirilen bir doğrudan "*volk*" yönetimi, temsili hükümetin reddi veya karşıtlığı üzerine bina edilerek yürütülebilir. Burada ortaya çıkan bir siyasal lider "volk"la doğrudan, aracısız ve sınırsız/kuralsız (anomik) bir ilişki içinde olacaktır. Temsili hükümet biçimi içinde doğan bir popülizm sonunda onun tüm temsil kurumlarını ve kurallarını reddederek var olabilecek bir oluşumdur. Pratikte iktidara geldiğinde temsili hükümet kurum, yasa ve kurallarını kullansa da, bu hem bir potansiyel meşruluk sorunuyla yönetim anlamına gelecektir; hem de anomik ve dolayısıyla keyfi

11 Aynı eser: 242.

12 Bakunin'in "halk ahlaki gerçeğin tek kaynağıdır... [halk derken] benim aklıma gelen burjuva uygarlığı tarafından kirlenmemiş hergele ve ayaktakımı olanlardan ibaretir" ("**the people** is the only source of moral truth . . . and I have in mind the **scoundrel**, the **dregs**, uncontaminated by bourgeois civilization") (Jen - Werner Müller, *What is Populism*, (University of Pennsylvania Press, 2016): 14) diyerek popülizmin öznesi olan halk (people) tanımını anarşistlerin temsilcisi olarak nasıl yaptığına işaret etmektedir.

13 *Manichean* bir düşünce veya yaklaşım gerçeğin sadece bir *dualismiden* veya ak ve karadan oluşan, grinin ve gri tonlarının hiç bulunmadığı düşüncesine dayanır.

bir liderlik uygulamasını her zaman hoş görmeye yatkın bir sosyo-politik ortamda var olacaktır. Bu, bir açmaz mahiyetinde, tüm popülist uygulamaların doğasında mevcutmuş gibi durmaktadır.

Burada artık popülizme, ne kadar ince olursa olsun herhangi bir mikro veya makro ideolojik içerik tanımlamak anlamsızdır. Peter Worsley'in yukarıda zikredilen kavramsallaştırma makalesinde vurgulandığı gibi popülizm bir ideolojik akımın unsuru veya rüknü (*element*) olabilir¹⁴. Ancak, popülizmin *Manichean* doğası gereği çoğulcu (*pluralist*) bir toplum varsayan hiçbir ideolojinin elementi olması kolay hatta pek de mümkün değildir. "Ein Volk – Ein Führer – Ein Reich" formülüne fevkalade yakın bir siyaset algısı ve önerisi olan popülizmin liberal, demokratik sol, sosyal demokrat türü bir ideolojik düşünce ve siyasetle bağdaşmaz olduğunu varsayacağız. Popülizm, aksi ispatlanmadığı sürece kolayca aşırı sağ, ırkçı, faşist bir içeriğe veya aşırı sol, sınıf çatışması, proleter diktatörlüğü, vb. öğeleri içeren bir ideolojik siyasal yapıya ve harekete dönüşebilecek niteliktedir.

Yukarıda sayılan popülizm türlerinin hepsinde mevcut olan Manichean toplum anlayışı, saflık ve yozluk çatışması, erdem ve adaletin tekil kaynağı olarak halkın ve nihayet sadece "volonté general"e dayalı olarak karar alan ve uygulayan, hiçbir yasa, anayasa, kural veya kuruma tahammülü olmayan bir siyaset anlayışı popülizmin temel öğelerini oluşturur. Bu nedenle popülistler halkın iradesini saptamak için referandumları temel araç olarak kabul etme eğilimindedirler; ancak serbest ve adil seçimler için aynı iddiada bulunmak zordur. Burada sıraladığımız özellikleri popülizmin göstergeleri (*indicators*) olarak kabul ederek, bundan sonraki çözümlerimizde bu öğelerle tanımlandığı anlamında popülizmi kullanmaya devam edeceğiz.

4. Popülizme yol açan nedenler üzerine

Cas Mudde'nin ifadesiyle popülizm liberal demokrasinin ürettiği sorunlara köktenci (*radical*) demokrasi aracılığıyla verilen bir yanıtıdır¹⁵. Yascha Mounk'un Avrupa ve ABD ağırlıklı 2000'li yıllarda toplanan veriler üzerinden yaptığı araştırmanın temel bulgusu da benzer bir içeriktedir. Mounk'a göre ABD giderek bir liberal oligarşi görüntüsü arz etmekte olup demokrasiden uzaklaşmaktadır¹⁶. Pippa Norris ve Ronald Inglehart'ın

14 Peter Worsley, a.g.m.: 245. Yves Surél ve Yves Surel, "The Constitutive Ambiguity of Populism," Yves Surél ve Yves Surel (der.) *Democracies and the Populist Challenge*, (New York, NY: Palgrave, 2002) içinde: 4'de popülizmin bir boş kabuktan (empty shell) ibaret olduğunu ve içine herhangi bir ideolojinin konulabileceğini önermişlerdir. Liberal, demokratik sol ve sosyal demokrat ideolojilerin bu içerikte olduğunu tasavvur etmek zor olsa bile, aşırı sağ ve aşırı sol ideolojiler için bu öneri gayet makul görünmektedir. Zira hem aşırı sağ hem de aşırı sol ideolojilerle yakından ilişkili populist hareket ve partilerin mevcudiyeti bilinmektedir.

15 Cas Mudde, *Populism: A Very Brief Introduction* (New York, NY: Oxford University Press, 2017): 3.

16 Yascha Mounk, *The People versus Democracy: Why our Freedom is in Danger & How to Save it* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2018): 29 – 131.

araştırmasında da varılan sonuç benzer niteliktedir. Inglehart ve Norris popülizmin temsili liberal demokrasilerin giderek daha fazla demokrasi karşıtı uygulamaları liberalizm adına meşrulaştırdıkları ortamlarda, halkın liberalizme olan güvenini yitirmesi sonucunda ortaya çıkan otoriter bir siyasal söylem ve harekettir¹⁷. Bu durumda onların liberalizm karşıtı bir içerikte olması gayet makuldür. Popülizm bu tür ortamlarda liberal gündemlere karşı bir ayaklanmaya işaret etmektedir. Popülizm bu görüntüsüyle aynı zamanda neo-liberal iktisat politikalarının da bir reddi görüntüsü arz etmektedir.

Ancak, iktisatçıların popülizmden anladıkları siyaset bilimcilerinin ve sosyologların anladıklarından farklıdır. İktisatçılara göre popülizm mali teşviklere ve para arzı artışına dayalı, bütçe disiplinine uymayan harcamalarla tanımlanan, kemer sıkma politikalarını reddeden uygulamalara verilen addır¹⁸. Burada iktisat kurallarının, makroekonomik program ve politikalarının gereklerinin dışında hareket etmesi gibi bir görüntü söz konusu olmakla birlikte, halkın iradesinin temel erdem ve adaleti tanımladığı ve kolektif iradenin tek karar kaynağı olduğu bir uygulamanın varlığını varsaymak zorunlu değildir. Bunun popülizmden çok popüler olan, tribünlere hoş gelenleri yapmak, geniş kitlelere olanaklar ve kaynaklar ötesinde bir iktisadi hayat yaşatmak gibi bir içeriği söz konusudur. Burada odaklandığımız popülist hareketlerin bir sonucu olarak bu tür gevşek mali politikaların söz konusu olduğu yönetimler ortaya çıkabileceğini kabul etmekle birlikte; yukarıda kabul ettiğimiz popülizm tanımı sadece iktisat politikasıyla sınırlı olmayan bir içeriktedir. Popülizmi üreten iktisadi koşullar var mıdır? Bu sorunun yanıtı popülist politikaların sonucu olarak ortaya konan makro-ekonomi uygulamalarıyla açıklanamaz. Onun için başka yerlere bakmakta yarar vardır.

Burada popülizmin iktisadi uygulamalarına bakanlar çok büyük harcama artışları, bütçe açıkları, hiperenflasyon ve gelir dağılımında da düzelme yerine bozulmaların ortaya çıkabileceğine işaret etmektedirler¹⁹. Bu tür koşullarda gelir dağılımındaki önemli ve ani bozulmaların çeşitli çıkar grupları tarafından sömürülmesi rizikosu yüksektir. Geniş kitlelerin ciddi ekonomik kayıplarla karşılaşmalarının söz konusu olduğu ortamlarda, geniş kitlelerin hükümetten ve onun uyguladığı ekonomik politikalarından şikâyetçi olacakları beklenir. Ekonomik oy verme üzerine yapılan araştırmalar da, özellikle V. O. Key'in 1960'larda ortaya koyduğu hipotezden beri seçmenlerin hükümetlerin yakın geçmişteki makro-ekonomik politikalarını değerlendirerek (*retrospective voting*) oy kullandıkları hipotezini sınamışlar ve her zaman olmasa bile doğru olabildiğine işaret etmişlerdir²⁰.

17 Pippa Norris ve Ronald Inglehart, *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*, (Cambridge; UK: Cambridge University Press, 2019).

18 Cas Mudde, a.g.e.: 4.

19 Jeffrey Sachs ve Alberto Alesina zikreden Daron Acemoğlu, Georgy Egorov ve Konstantin Sonin, "A Political Theory of Populism," (National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass.; Working Paper 17306 <http://www.nber.org/papers/w17306>): 5.

20 Key, V. O. *The Responsible Electorate*. Cambridge, MA: Belknap, 1966 ve bu kitaptan sonra ekonomik oy verme davranışı üzerine yapılan araştırmalardan bazıları şöyledir: D. R. Kinder ve D. R. Kiewiet, "Sociotropic Politics: The American Case", *British Journal of Political Science*, 11(2), 1981: 129–61. D. R. Kiewiet, *Macroeconomics and Micropolitics: The Electoral Effects of Economic Issues*. Chicago: University of Chicago Press, 1983; M. B. MacKuen, R. S. Erikson, ve J. A. Stimson, "Peasants or Bankers? The American Electorate and the US Economy", *American Political Science Review*, 86(3),

Dolayısıyla neo-liberal iktisat politikaları, özellikle liberal bir gündemin parçası olarak takdim edildiklerinde ortaya çıkan sonuçlardan seçmenlerin hükümetteki siyasal lider ve partiyi/partileri sorumlu tutmaları makul olarak beklenebilecek bir gelişmedir. Özellikle millî gelirin büyümesini sağlayan ama bu büyümeden geniş kitlelerin herhangi bir pay almasına yaramayan neo-liberal uygulamaların, geniş kitlelerde güvenme, kırgınlık ve öfke yaratması da doğaldır. Bu durumda liberal gündemin suçlanması ve sadece iktisadi olarak değil, kültürel önermeleriyle de o gündemin reddeden geniş bir seçmen kitlesinin ortaya çıkması şaşırtıcı değildir²¹. Bu reddedişin getirdiği siyasal sonuç ise çok kolay tahmin edilebilecek bir içerikte değildir.

Dani Rodrik'in 2018 yılında yayınladığı makaledeki önermesine göre bu tür bir tepki oluştuğunda farklı siyasal ve kültürel ortamlara göre iki ayrı netice ortaya çıkabilmektedir²². Rodrik'e göre toplumlarda bir etnik-ulusal ve bir de gelir-sosyal sınıf ayrımı bulunmaktadır. Bunlar toplumu derin yarıklarla farklı gruplara veya topluluklara ayırmaktadır. Ayrıca, toplumlarda seçkinler, çoğunluk ve azınlık(lar) olarak üç ayrı kesim daha bulunmaktadır. Bir toplumda hükümetin makro-ekonomik politikaları sonucunda gelir dağılımı bozulup da büyük kırgınlık, güvenme ve öfke duyan geniş kitleler ortaya çıktığında, bu durumdan yararlanan politikacıların mahareti veya dehasına göre "halk" ve "seçkin/düşman" olarak tanımlanabilen kesimler ve onların mücadelesinden ibaret olan bir siyasal ortam yaratılmaktadır. Buradaki düşman ve halk tanımlarının nasıl olacağı o toplumun etnik-ulusal ve gelir-sosyal sınıf bölünmelerine göre ve kısmen kültürel olarak belirlenecektir. Etnik-ulusal bölünmelerin az veya görece önemsiz olduğu ortamlarda gelir ve sosyal sınıf farkları daha büyük önem arz etmekte ve politikacılar gelir farklılıkları ve dağılımı üzerinden iktisadi seçkinler ve onların yakını politik seçkinleri "düşman" olarak kolayca tanımlayabilmektedirler. Bunu solcu popülist siyasal hareketlerin çıktığı Latin Amerika'da ve Güney Avrupa'da, özellikle Yunanistan ve İspanya'da geçtiğimiz on yıl içinde gözlemlemek mümkündür. Ancak, etnik-ulusal ayrımların önem kazandığı ABD'de ve Batı, Doğu ve Kuzey Avrupa'da göçmen azınlıkları ve toplumdaki beyaz olmayan azınlıklarla birlikte onların destekçisi olan siyasal seçkinleri "düşman" olarak tanımlayan ve onlara karşı halkı seferber eden sağcı, şoven ve ırkçı popülizm hareketleri de yaygın hal almıştır. Aşırı sağcı popülizm aynı zamanda din temelli olarak doğabilmekte, özellikle Musevi ve Müslüman dininden olanları da kolaylıkla "düşman" tanımlı içine alabilmekte ve hem ırkçı hem anti-Semitik ve Müslüman düşmanı bir içerikte ortaya çıkmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse "halk"ın sosyal sınıf veya gelir temelli olarak tanımlandığı ortamlarda

---

1992: 597–611; M. S. Lewis-Beck ve M. Stegmaier, "Economic Determinants of Electoral Outcomes," *Annual Review of Political Science*, 3(1), 2000: 183–219. M. S. Lewis-Beck ve M. Stegmaier, "Economic Models of Voting" *The Oxford Handbook of Political Behavior*. R. J. Dalton ve H. D. Klingemann (der.), New York: Oxford University Press, 2007. R. Nadeau, M. S. Lewis-Beck, E. Belanger, E. "Economics and Elections Revisited", *Comparative Political Studies*, 46(5), 2013: 551-73.

21 Norris ve Inglehart, a.g.e.

22 Dani Rodrik "Populism and the Economics of Globalization," *Journal of International Business Policy* (2018) (<https://doi.org/10.1057/s42214-018-0001-4>): 13. Ayrıca bakınız S. Mukand ve Dani Rodrik, "The political economy of liberal democracy", revised. Harvard Kennedy School (2017).

çatışma “gariban, çulsuz halk” ile “düşman, sömürgeci kapitalist üst sınıf” arasında olarak popülist lider veya hareketler tarafından takdim edilmektedir. Azınlıkların ve göçmenlerin kırgınlık ve öfkenin öznesi olduğu toplumsal ortamlardaysa, aynı olgu “devletin esas sahibi olan üstün kültürlü etnik veya ırk grubu olarak halk” ile onu tehdit eden “farklı ırk veya dinden azınlık ve göçmenler ve onların hamisi siyasal ve iktisadi seçkinlerden oluşan düşman” arasında bir mücadele halini almaktadır.

Bu süreçte özellikle toplumlarda değişme dönemlerinde ortaya çıkan uyum ve uyarlanma (*adaptation*) sorunları geniş kitlelerde birden bire ve haksız yere hayatlarının alt üst olduğu algısının gelişmesine neden olmaktadır. Hızla değişen teknoloji, otomasyon, dijitalleşme, özellikle kol emeği ile çalışanların ücretlerinde ve hatta iş kollarında aşınmaya yol açmıştır. Bunun en çok hissedildiği ABD ve Avrupa ülkelerinde birçok ekonomik kesimde eski endüstriler, özellikle imalat kesiminde daralma yaşanmış, örneğın otomotiv sanayinin merkezi olan Detroit, Michigan gibi kentler 2007-2008 ekonomik krizinde büyük kayıplara uğramışlardır. Bunun gibi kömür üreten bölgeler, eski demir-çelik sanayi üretim bölgelerinde geniş bir kesim, özellikle orta yaş ve üzerindeki emek işsiz kalmıştır. Bu değişimin yarattığı tatminsizlik, beklentilerdeki düş kırıklıkları, ücretin reel gücünün azalması ve nihayet işsiz kalmanın yarattığı büyük bir toplumsal çöküntü söz konusu olmuştur²³. Bu durumda da ortaya çıkan hüsrana, hayal kırıklığı, kırgınlık, yarın korkusu ve nihayet öfke liberal demokrasinin kurumları ve onları yöneten iktisadi-siyasal seçkinlere düşmanlık ve mücadeleye zemin hazırlamaktadır²⁴. Liberal demokrasi sorun olarak algılandığında aslında liberal olmayan demokrasi çözümleri gibi takdim edilen, ama otoriter program ve görüşlerden oluşan popülizmi doğurmaktadır²⁵. Norris ve Inglehart²⁶ özellikle ABD ve Birleşik Krallık'ta 2010'larda ortaya çıkan popülizmin temelde neo-liberal iktisat yanı sıra liberal gündemi oluşturan eşitlik, ayrımcılık karşıtlığı, siyasal doğruluk (*political correctness*) söylemi gibi tüm uygulamalara bir başkaldırı olduğunu göstermişlerdir.

Dünyada görölen popülizm örneklerini sadece liberal demokrasi uygulamalarının yarattığı hayal kırıklığına yönelik liberal olmayan demokrasi tepkisine indirgemek pek doğru değildir. Bu yaklaşım özellikle 1870'lerdeki *narodnichestvo*, 1920'li ve 1930'lu yıllardaki Doğu Avrupa popülizmi ve aynı tarihlerdeki Türkiye'deki halkçılık hareketi gibi popülist olguları açıklamakta yetersizdir. 2019'da Hong Kong'daki kitlesel halk protestolarının da, yerel seçimler dolayısıyla ortaya çıkan Rusya'daki halk protestolarının da liberal uygulamalara karşı olan halkçı başkaldırıları olarak kabul edilmesi olanaksızdır. Ya tüm bu olguları popülizm olarak tanımlamayacağız; ya da liberal demokrasi karşıtı

23 Özel bir hayat öyküsü çerçevesinde aynı toplumsal olguyu iredelen bir yayın için bakınız J. D. Vance, *Hillybilly Elegy: A Memoir of a Family and Culture in Crisis*, (New York, N. Y.: Harper Collins, 2016).

24 Jan-Werner Müller, *Popülizm Nedir?* (çeviren Onur Yıldız), (3. Baskı) (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019): 24.

25 Yascha Mounk, a.g.e: 108 – 112.

26 Pippa Norris ve Ronald Inglehart *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*, (Cambridge ve New York, Cambridge University Press, 2019).

popülist hareketleri popülizmin sadece bir türü olarak kabul edeceğiz. Onun için bu çalışmada günümüzün Avrupa ve ABD kökenli liberal demokrasi karşıtı hareketi olarak popülizmi özellikle içinden çıktığı jeopolitik ortamda incelemeye yöneleceğiz.

5. Avrupa'da Pekişmiş Demokrasilerin Tehdidi olarak Popülizm

Bugün Avrupa ve Kuzey Amerika'nın pekişmiş (*consolidated*) demokrasileri tehdit altındadır. Birleşik Krallık'ta Avrupa Birliği'nden ayrılma (Brexit) hareketi olarak çıkan ve genellikle yaşlıların desteklediği hareket 2016'dan bugüne Birleşik Krallık liberal demokrasi kurumlarını önemli erozyona uğratma tehdidi olarak gelişmiştir. Ülke sık erken seçime sürüklenmiş, Avam Kamarası çoğunluk üretmekte zorlanmış, başbakana karşı kendi partisi milletvekillerinin oy kullanması parti disiplinini erozyona uğratmış, nihayet partisinin başında seçime girip seçim kazanmamış olan Boris Johnson Muhafazakâr Parti başkanlığına, ufak bir azınlığın oylarıyla seçilmiştir. Johnson, parti başkanı seçildikten sonra otomatik olarak Başbakan olmuş, ama Parlamento'dan güvenoyu istemek yoluna da gitmemiştir. Üstelik 31 Ekim 2019'da daha önce Parlamento'nun aldığı bir karara uyararak, anlaşma olsa da olmasa da AB'den Birleşik Krallık'ın ayrılmasını savunan bir tutum izlemiştir. Bunun için Parlamento'yu toplayarak yeni bir karar üretmenin de, daha önce bu yolda bir Parlamento kararı olmasına karşın, gerekli olmadığını savunmuştur. Buna Britanya basını Brexit AB'ye karşı bir başkaldırı olarak başladı, darbe (*coup*) olarak sonuçlanma yolunda diye yorumlar getirmiştir. Benzer olarak Başkan Donald Trump liberal demokraside kabul edilen hangi norm, kural veya kurum varsa hepsine savaş açmış gibi görünmektedir²⁷. Dünyanın bu en sağlam pekişmiş demokrasilerinde geniş kitleler liberal demokrasi kurum ve yöneticilerine cephe almış gibi duruyorlar. Bu durum birçok nedenden kaynaklanıyormuş gibi görünmektedir.

6. Avrupa'nın Dertleri

Bu sorunların başında **toplumun hızla yaşlanması** gelmektedir²⁸. Bu durumda sosyal

27 Yascha Mounk (2018): 119. Buna Mounk tarafından şu örnekler verilmektedir: Seçimlerdeki rakibini hapsetmekle tehdit etmiştir. Seçim sonuçlarını kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Basını tehdit etmiş ve sürekli olarak saldırmıştır. Ülkedeki iftiraya ilişkin mevzuatı değiştirerek kendisine yapılan eleştirileri suç olarak tanımlamaya çalışmıştır. Farklı din, etnik köken ve ırktan olanları aşağılamış ve onlara karşı anayasa dışı şiddet uygulamaya söz vermiştir. Nihayet, bir yabancı ülkeyi seçimlerdeki rakibini sabote etmeye davet etmiştir.

28 "...AB, 65 yaşından büyük her insan için 3.3 çalışma yaşındaki çalışanlardan sadece 2 çalışma çağındaki kişiye doğru değişim gösterecektir. Bu artışın çoğu, bu çalışma için kabul edilen süreçte yaşlı nüfusun bağımlılığı oranındaki değişmeden kaynaklanmaktadır; 15-64 yaş grubuna göre 80 yaş ve üstü olanların oranındaki değişim %14 (%8.3 - % 22.3) civarında olacaktır..." ("...the EU would go from having 3.3 working-age people for every person aged over 65 years to only two working-age persons. Most of this increase is driven by the very old-age dependency ratio (people aged 80 and

refah devleti uygulamalarını destekleyebilecek genç nüfus azaldığı gibi, çalışma yaşındaki nüfus da hızla küçülmektedir. Bu soruna çare olabilecek göçmen kabulü durumunda da yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ülkelerin etnik-ulusal görünümü daha çoğulcu bir hal almaktadır. Farklı dilleri konuşan, din ve adetlere sahip geniş kitleler ortaya çıkmaktadır. Bunların hem işçilerin işlerini ellerinden aldıkları savı, pek de doğru olmadığı halde ileri sürülebilmektedir; hem bunların sosyal refah devletinden pay almaları ciddi kırgınlık ve hınçlanmalara neden olmaktadır. Özellikle Müslüman ve Musevi topluluklarına olan öfke ve önyargılar su yüzüne çıkmakta ve bu topluluklar kolayca günah keçisi haline gelmektedirler²⁹.

Aynı zamanda Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi toplumların ekonomilerinde büyük değişimler ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerde büyük teknolojik yenilikler, yapay zekâ, geliştirilmiş zekâ (*augmented intelligence*), robotlar (*robotics*) gibi alanlarda büyük ve hızlı bir ilerleme söz konusudur. Otomasyon çok uzun zamandır insan toplumlarında kullanılmaktadır. Ancak, otomasyonun bu kadar hızlı ve kapsamlı olarak yaygın kullanımı Sanayi Devrimi 4.0 olarak adlandırılabilir yeni bir olgudur. Bu gelişme eski meslek dallarını, ekonomi kesimlerini ortadan kaldırırken yeni iş türlerine olanak sağlamaktadır. Ancak bu gelişmeler hem sosyo-ekonomik hem sosyal psikolojik uyarlanmaları (*adaptations*) zorunlu kılmaktadır. Orta yaş ve sonrası için bu oldukça zor bir süreçtir. Gençlerin de önünde önemli olanak ve zorluklar belirlemektedir³⁰.

Avrupalılar bu durumda hayatlarının ve yaşam standartlarının tehdit altında kaldığını düşünmektedirler. Bu durum geniş kitlelerin kaderlerinin kendilerinin değil, ulusal dahi olmayan küresel güç odaklarının onları denetlemekte olduğu, hayatlarına biçim verdiği ve hatta zarar verdiği algısına yol açmaktadır. Buna uyanan bir tepki yerli ve ulusal öz olarak kabul edilen alışkanlık ve uygulamalara dönmektir. Brexit'te de bu tür bir istem ve talebin önemli rolü olduğu görülmektedir. Burada hem küresel olan ilişkileri yeniden ulusal standartlarla ki, örneğin Donald Trump'ın seçim sloganı da "Amerika İlk" (*America First*) bunu vurgulamaktaydı, oluşturmak ve içeride de ulusun türdeş ve ABD ve Avrupa için beyaz olan ırk yapısını korumak hatta saflaştırmak önerilmektedir³¹.

Nihayet, siyasal ve iktisadi seçkinler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan çeşitli skandal ve yolsuzluklar, özellikle işsizlik veya görünür bir gelecekte işsiz kalma rizikosunun yüksekliği duygusu ve terörizm birleştiğinde buraya kadar sıraladığımız kaygılar daha da derinleşmektedir. Liberal demokrasi kurum ve yetkilileri (otoriteleri) bu tür sorunlara ya

---

above relative to those aged 15-64) which is rising by 14 pps. (8.3% to 22.3%) over this horizon... " (bakınız European Commission, *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*, (Institutional Paper 079), May 2018): 4.

29 Dominique Reynié, "Heritage Populism" and France's National Front," *Journal of Democracy*, Volume 27, Number 4, (October 2016), pp. 47-48.

30 Bu konudaki daha etraflı bir çözümleme için bakınız Jan-Werner Müller, 2019: 113 – 121.

31 Joost de Vries, "Meet Thierry Baudet, the suave new face of Dutch rightwing populism" <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/03/thierry-baudet-dutch-rightwing-populism>.

kayıtsız ya da yetersiz olarak algılanmaktadır³². Bunun yerine daha doğrudan ve daha etkili siyasal liderlik talepleri ortaya çıkmaktadır. Kurumlar, anayasa ve yasalara bir yere kadar saygı duyulabileceği, işe yaramıyorsa, halkın çıkarlarını ve genel iradeyi (*volonté general*) temsil eden bir dirayetli, güçlü liderin çıkıp aklına eseni yapması talebi güç kazanmaktadır.

Bu gelişme ve duyguların ortaya çıkması sonucunda dört önemli netice görülmektedir: Halkın ne istediğini iyi kestiren bazı politika bezirgânları bunlara tercüman olmaya soyunmaktadırlar. Sınırsız bir laf ebeliği yeteneği gösteren Nigel Farage, Boris Johnson, Thierry Baudet, Jean Marie Le Pen, Geert Wilders gibi siyasetçiler, yoz siyasal seçkinler ve kurumlara karşı halkın gerçek evlatları olarak kendilerini takdim ederken, gerçeklerle olan bağlarını da gevşetmekten çekinmemektedirler. Gerçek-ötesi veya alternatif gerçek gibi tanımlanabilecek gerçek dışı olguları ön plana alan söylemlerle, olmayan ve olmamış olan olguları, varmış gibi takdim edebilmektedirler. Böylece adeta yalan saygın ve meşru bir siyasal söylem biçimi haline gelmekte ve gerçek partizanlık olarak tanımlanmaktadır. Eğer popülist parti ve lideri bir şeyi söylüyorsa, onu sorgulamadan, doğrulamadan, gerçekmiş gibi kabul edip hareket eden kitleler ortaya çıkmaktadır. Burada asırlardır denenmiş bir propaganda yöntemine başvurulmaktadır. Büyük, hatta inanılması olanaksız bir yalan söylenmekte, sonra her türlü medyadan bu yalan tekrar edilerek geniş kitlelerin bu yalana aşına olması, onu kanıksaması ve nihayet gerçek olarak kabul etmesi sağlanmaktadır. Liberal demokrasinin yolsuzluklarına karşı çıkanlar kendi yolsuzluklarını da yaratarak onunla savaşmaktadır.

İkinci olarak, geniş kitlelerde içerideki göçmenlere ve dışarıdaki başka ülke yurttaşlarına karşı bir yabancı düşmanlığı olgusu gelişmekte, yerleşmekte ve güçlenmektedir. Komşularına ve içerideki göçmen ve farklı ırk, etnik köken, din ve mezhepten olan azınlıklara hasmane duygular besleyen, onlardan nefret eden ve hiçbir hoşgörü göstermeyen geniş kitleler ortaya çıkmaktadır. Politikacıların ve sosyal ağların da etkisiyle bu kişiler kolayca şiddete başvurabilecek bir ruh hali içine girebilmektedirler.

Üçüncü olarak, seçkin karşıtlığı söylemi ve eylemleri gelişmektedir. Toplumda seçkin olarak kabul edilenleri yerme, aşağılama ve hatta onları ötekileştirme, dışlama ve şeytanileştirme eğilimi güçlenmektedir. Bu kişiler “gerçek halk”ın düşmanı, hain, küresel güçlerin işbirlikçisi, yerli ve milli olanla uyumsuz olarak kabul edilmeye başlamaktadır. Böylelerinin ortadan kaldırılması ile “gerçek halk”ın sesinin siyasete egemen olacağı ve onların istedikleri politikaların izleneceği düşünülerek kitleler seferber edilebilmektedir.

Dördüncü olarak, dışlayıcı, aşağılayıcı bir söylem cahil, yoksul, işsiz, vb. olmayanlar için

32 Daniele Albertazzi and Duncan McDonnell, “The Introduction: The Spectre and the Spectre,” Daniele Albertazzi and Duncan McDonnell (*der.*) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western Democracy*, (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2008) içinde: 1-7. “The Economist, “Populism: The Corrupting of Democracy”, (29 Ağustos, 2019) <https://www.economist.com/leaders/2019/08/29/the-corrupting-of-democracy>. Bu makalede Avrupa ve Kuzey Amerika’da liberal demokrasinin kurumlarına sinik (cynic) bir biçimde yaklaşan tutumların demokrasiye olan inancı ve demokratik yönetimlerin meşruluğuna gölge düşürmekte olduğu vurgulanarak, bu tahribatın yol açtığı ortamın popülizme olanak tanıdığı vurgulanmaktadır.

uygun görülmektedir. Ötekileştirme artık bir düşünme biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu zihniyette olanların gözünde hemen hemen her iş gücü sahibi, profesyonel eğitimli olan tehdit ve tahkir edilecek bir konumdadır. Her türlü uzmanlığa, profesyonelliğe, hatta iyi eğitimli olana karşı bir şüphe, inançsızlık ve hatta hasmane duygular doğmaktadır. Bu kişilerin halka kötü davranmak gibi bir eğilimi olduğu varsayılmakta, onları da yerli ve milli olmayan, öteki olarak algılamak yaygınlaştırılmaktadır.

Bu durumda Kuzey Amerika ve Avrupada pekişmiş liberal demokrasiyi dahi erozyona uğratan bir çatışma, şiddet, dehşet ve adeta bir iç savaş ortamı güçlenmektedir. Sorunlarını temsili kurumlar ve barışçıl katılma dışında vurup kırarak, silahla çözmeyi meşru gören kitleler ortaya çıkmıştır. Buna liberal demokrasinin kurum, yasa, kural ve geleneklerinin ne derecede dayanacağını bilebilmek mümkün değildir. Ancak, Birleşik Krallık gibi demokrasinin beşiği olduğu varsayılan siyasal sistemlerde bile bu olgunun gelişmesi, liberal demokrasi için kaygı uyandırıcıdır. Bu durumun doğrudan ve köktenci bir halk demokrasisine yol açacağını ileri sürmek yaşananları biraz hafife almaya benzemektedir. Popülizmin halk tanımında ve onun oluşturduğu toplumsal yapıda çoğulculuğun yaşamasının mümkün olmadığına daha önce de değinmiştik. Onun için liberal demokrasinin karşıtı sadece doğrudan demokrasi olmayıp, otoriter veya totaliter rejim tipleridir. Burada sayılan popülizmin özellikleri ve değer tercihleri de otoriter yapılar ve uygulamalarla çok daha uyumluymuş gibi görünmektedir.

7. Sonuç

Burada sunduğumuz yazın taraması ve çözümlemesiyle popülizmin çok farklı toplumlar, dünya siyaseti ve ekonomisinin geçerli olduğu ortamlarda, sadece halk egemenliğine dayalı kitlesel siyasetin ortaya çıkması veya bu yolda yapılan çağrılarla birlikte oluştuğunu saptamış bulunmaktayız. Mutlak monarşi yönetiminin genel ve güçlü kabul gördüğü ortamlarda popülizm (halkçılık) olgusuna rastlamak olanaksızdır. Ancak, siyasal yönetimin halka dayanmasının genel kabul gördüğü her toplumda popülizmin oluşması için gerekli siyasal – toplumsal altyapı mevcuttur. Buna rağmen popülizmin çok farklı ortamlarda ve içerikte ortaya çıkmış olduğu da bir gerçektir.

İlk popülizm örneği olan *narodnichestvo*, 1870'lerde ortaya çıkmış olan aristokratların ve entelektüellerin liderliğinde, içinde onların halk (*narod*) olarak tanımladıklarının mevcut olmadığı bir **halka doğru** hareketidir. Halkın anlamadığı, beklenti ve çağırısı olmadığı bir hareket olarak kısa sürede yok olmuş olmakla birlikte, Bolşevik harekete katkıda bulunan bir işlev gördüğü de anlaşılmaktadır.

İkinci olarak ortaya çıkan ABD'deki *populism* hareketi küçük çiftçilerin önderliğinde, onların dertleri, çıkarları, endişeleri ve önceliklerine hizmet eden bir siyasal içerikte olup, 1890'larda bir *People's Party* (Halkın Partisi) adıyla bir de siyasal partinin doğmasına yol açmıştır. Ancak, bu parti ulusal (federal) düzeyde başarılı olamayınca 1940'lara kadar Demokrat Parti ve 1940'lardan sonra da aşırı sağda ve Cumhuriyetçi Parti içinde devam etmiştir.

Bunun dışında, kent kökenli kırdan göç etmiş kent yoksullarına dayanan emperyalizm, bilhassa Amerikan emperyalizmi karşısı Latin Amerika popülist hareketleri 20. yüzyılda gayet başarılı olmuşlardır.

Dördüncü bir popülizm türü de kuzey ve doğusundaki Rusya'da gelişen sosyalizmle batısındaki kapitalizm arasında kalan, kırsal ekonominin ağırlıklı olduğu Doğu Avrupa ülkelerinde görülen küçük çiftçi ve köylüyü siyasal olarak güçlendirmeye ve onun iradesine dayalı bir yönetim geliştirmeye yönelmiş olan popülist hareketlerdir. İki dünya savaşı arasındaki bu hareketler de halka doğru içeriğindeki popülist siyasal hareketler olmuşlardır. Türkiye'de de Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarındaki CHP'nin üretmeye çalıştığı halkçılık hareketi de benzer bir halka doğru hareketi niteliğinde olmuştur.

Beşinci bir tür popülist hareket de yine tarım toplumlarındaki kırsal ekonomide ön safta olan liderlerin köylü kitleleri hareketlendirerek, yoz olarak tanımladıkları iktidardaki siyasal seçkinlere karşı mücadeleye çağırarak hareketler olmuşlardır. Bunların en belli başlısı Türkiye'de 1940'lardaki Demokratik Parti (DP) hareketi ve onun "Yeter! Söz Milletindir" sloganı ile ifade ettiği Merkez karşıtı Kenar (Taşra) temelli siyasal seferberlik olgusudur. Burada halk yine küçük çiftçi ve köylü olarak tanımlanmakta, ama ABD'de görülenden bir nebze farklı olarak bu hareket içinde liderliği ve siyasal parti kadrolarını oluşturanların ya toprak ağaları, ya da sanayici, tüccar kentliler olduğu, ama geniş kırsal kitlelerin bu kişilere, en azından oylarıyla büyük destek verdiği hareketler olmuşlardır. Özellikle siyasetin güçlü ve kültürel olarak farklı bir Merkez ile güçsüz ve karmaşık toplumsal – kültürel içerikte bir Kenar (Taşra) arasındaki ilişkiler biçiminde algılandığı ortamlarda bu tür bir halkçı hareketin doğup yükselmesi de son derecede kolay olmaktadır.

Altıncı olarak, Afrika ve Asya'da sömürge devletlere karşı ayaklanan bağımsızlık hareketlerinin sürüklediği kırsal ve kentsel yoksullar, kabileler ve etnik/dini toplulukların oluşturduğu popülist hareketlerdir. Sömürge ve emperyalizm karşıtlığı ve bunun uzantısı olarak Batı düşmanlığı üzerine inşa edilen, bir nebze Latin Amerika'dakine de benzeyen halk hareketleridir. Kısa zamanda, Kenya'da KANU, Tanzanya'da TANU, Zimbabve'de ZANU gibi örgütlenmelere ve zamanla güçlü tek lider etrafında toplanan siyasal partiler ve otoriter rejimlere dönen bu halkçılık hareketleri bağımsızlık sonrası özellikle Afrikada yaygın olarak görülmüştür. Malezya, Endonezya gibi Asya ülkelerinde de Malaylar gibi etnik-dini toplulukları seferber eden benzer siyasal hareket ve partiler de benzer bir temelde örgütlenerek ortaya çıkmışlardır.

Yedinci bir popülizm türü de yukarıdaki satırlarda liberal demokrasi ve küresel neo-liberal uygulamalar ortamında Avrupa'da ve ABD'de ortaya çıkan 21. yüzyıl koşullarında gördüğümüz popülist hareketlerdir. Bunların hem aşırı sağ hem aşırı sol türlerinin ortaya çıktığını da görmekteyiz. Sanki köktenci ve doğrudan demokrasi tarafısı gibi de takdim edilen veya algılanan bu popülist hareketler Salvini, Orban, Johnson, Farage, Kaczynski, Haider, Le Pen ve nihayet Trump gibi liderlerin de katkılarıyla ırkçılık, yabancı ve göçmen düşmanlığı, liberalizm karşıtlığı gibi bir içeriğe bürünüp, bir tür faşizme dönüşmektedir. Buna karşılık neo-liberal ekonomi politikaları, ekonomik seçkinler, uluslararası iktisadi yapı ve seçkinler gibi ekonomik çıkar çatışmasına dayalı olarak çıkan ve Iglesias, Çipras, Grillo, Obrador, Corbyn, vb. liderlerin katkılarıyla da güçlenen sol içerikli popülist hareketlerin de Avrupa ve Kuzey Amerika'da ortaya çıktığını görmekteyiz. Bunlar da 1960 ve 1970'lerde popüler olan ama sonraları çeşitli eksiklik ve başarısızlıkları nedeniyle terk

edilen bir tür sosyalist ideolojiye dönüşme eğilimi taşımaktadır.

Özellikle ABD ve Avrupa’da yapılan ve daha çok bu yedinci tür popülizmi odak noktasına koyan araştırmaların bulguları, popülizmi sadece bu türden ibaret bir olguymuş gibi sunmaktadırlar. Bu sunum büyük çoğunluğu pekişmiş liberal demokrasiler olan bu ülkelerde, demokrasinin güçlü olduğu ve bunlarda oynanan siyaset oyununun tek bir senaryosu ve onun da demokrasi olacağı savına dayanmaktadır. Bu değişemeyeceğine göre, bu popülist hareketler olsa olsa radikal bir yeni demokrasi isteminden ibaret olabilirler. Onların ırkçı, yabancı düşmanı, kadınları aşağılayan, azınlıkları hor gören veya ekonomik seçkinleri vatan haini ilan edebilen içeriklerini kolaylıkla göz ardı ederek, bu akımları sadece liberal demokrasinin aksayan yönlerini eleştiren ve onları geliştirmeye çalışan masum hareketler olarak takdim etmektedirler. Oysa örneğin Birleşik Krallık’ta bir İngiliz milliyetçiliği olgusu doğmuş bulunmaktadır. Bu konuda Nigel Farage’in Brexit Partisi ile yarışan Boris Johnson’un Muhafazakâr Partisi, 1930’larda bile görülmeyen bir “İngiliz ulusçuluk” hareketine hız kazandırmış bulunmaktadır. Bu gelişme sonunda İskoç, Galler, Kuzey İrlanda gibi Birleşik Krallık’ın diğer unsurlarının artık bir arada kalıp kalamayacağı meşkükmüş gibi görünüyor. Bu gelişmelerin sadece bir demokrasi niteliğini yükseltme olgusu olduğunu iddia etmek biraz naif durmaktadır. Avrupa’da aşırı sağ ve sol yükselmektedir. Bunu da çok başarılı bir biçimde popülizm olarak takdim etmektedirler. Bu furyaya sadece siyasiler, medya ve basın değil, siyaset bilimciler de katılmış gibi duruyor. Onun için popülizm olgusunun tanımı, ölçümü, özellikle ölçümündeki geçerlilik ve güvenilirlik sorunları tüm heybetiyle karşımızda durmaktadır. Bugün ulusal düzeyde liberal demokrasi ve uluslararası düzeyde de çok uluslu birlik ve dayanışmalar biçiminde çalışan 1945 sonrası dünya düzenini tehdit eden bir ulusçuluk, ırkçılık, yabancı ve azınlık düşmanlığı olgusu olarak popülizm mevcuttur. Bunu yok varsaymak, radikal demokrasi talebi olarak görmek faşizm benzeri totaliterlik eğilimlerinin güç kazanmasını görmemizi engellemekten başka fazla bir işe yaramayacak gibi durmaktadır. Siyaset bilimcilerin bu aşamada asgari olarak yapabilecekleri gözlemledikleri olgunun adını ve niteliklerini doğru saptayabilmek ve anlatabilmek olmalıdır. Ondan sonrası bir siyaset ve iletişim sorunudur. Ancak, siyasetçiler ve seçmenlerin neyle karşı karşıya olduklarını bilmeleri, herhalde bu sürecin nasıl evrim göstereceğini belirleyecek en önemli etkenlerden birisi olacaktır.

Kaynakça

- Daniele Albertazzi and Duncan McDonnell, “The Introduction: The Spectre and the Spectre,” Daniele Albertazzi and Duncan McDonnell (der.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western Democracy*, (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2008) içinde: 1-7.
- European Commission, *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*, (Institutional Paper 079, May 2018).
- Michael Freeden, *Ideology: A Very Short Introduction*, (Oxford, New York: Oxford University Press, 2003): 78 – 102.
- Richard Hofstadter, “North America” Ghita Ionescu and Ernest Gellner (der.) *Populism: Its Meaning and National Characteristics*. (London, UK, 1969) içinde: 9 – 27.

Popülizm(ler) ve Temsili - Liberal Demokrasi'nin Bunalımları

- Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, (Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1993).
- Key, V. O. *The Responsible Electorate*. (Cambridge, MA: Belknap, 1966).
- D. R. Kiewiet, *Macroeconomics and Micropolitics: The Electoral Effects of Economic Issues*. (Chicago: University of Chicago Press, 1983).
- D. R. Kinder ve D. R. Kiewiet, "Sociotropic Politics: The American Case", *British Journal of Political Science*, 11(2), 1981: 129–61.
- M. S. Lewis-Beck ve M. Stegmaier, "Economic Determinants of Electoral Outcomes", *Annual Review of Political Science*, 3(1), 2000: 183–219.
- M. S. Lewis-Beck ve M. Stegmaier, "Economic Models of Voting" R. J. Dalton ve H. D. Klingemann (der.) *The Oxford Handbook of Political Behavior*, (New York: Oxford University Press, 2007).
- M. B. MacKuen, R. S. Erikson, ve J. A. Stimson, "Peasants or Bankers? The American Electorate and the US Economy", *American Political Science Review*, 86(3), 1992: 597–611;
- Yashca Mounk, *The People versus Democracy: Why our Freedom is in Danger & How to Save it* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2018).
- Cas Mudde, *Populism: A Very Short Introduction*, (New York, NY: Oxford University Press, 2017): 6.
- S. Mukand ve Dani Rodrik, "The political economy of liberal democracy", revised. Harvard Kennedy School (2017).
- Jen - Werner Müller, *What is Populism*, (Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2016).
- Jan-Werner Müller, *Popülizm Nedir?* (çeviren Onur Yıldız), (3. Baskı) (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019).
- R. Nadeau, M. S. Lewis-Beck, E. Belanger, E.. "Economics and Elections Revisited", *Comparative Political Studies*, 46(5), 2013: 551-73.
- Pippa Norris ve Ronald Inglehart, *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*, (Cambridge; UK: Cambridge University Press, 2019).
- Dominique Reynié, "Heritage Populism" and France's National Front," *Journal of Democracy*, Volume 27, Number 4, (October 2016): 47 - 57.
- Dani Rodrik "Populism and the Economics of Globalization," *Journal of International Business Policy* (2018) (<https://doi.org/10.1057/s42214-018-0001-4>): 13.
- Jeffrey Sachs ve Alberto Alesina zikreden Daron Acemoğlu, Georgy Egorov ve Konstantin Sonin, "A Political Theory of Populism," (National Bureau of Economic Research, Cambridge,

Mass.; Working Paper 17306 <http://www.nber.org/papers/w17306>).

Yves Surél ve Yves Surel (der.) *Democracies and the Populist Challenge*, (New York, N. Y.: Palgrave, 2002).

J. D. Vance, *Hillybilly Elegy: A Memoir of a Family and Culture in Crisis*, (New York, N. Y.: Harper Collins, 2016)

Joost de Vries, “Meet Thierry Baudet, the suave new face of Dutch rightwing populism” <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/03/thierry-baudet-dutch-rightwing-populism>.

Andrez Walicki, “Russia” Ghita Ionescu and Ernest Gellner (der.) *Populism: Its Meaning and National Characteristics*. (London, UK, 1969) içinde: 62 – 96.

Peter Worsley, “The Concept of populism,” Ghita Ionescu and Ernest Gellner (ed.) *Populism: Its Meaning and National Characteristics*. (London, UK: Weidenfeld & Nicolson, 1969) içinde: 212 – 250.

Popüler Kaynaklar:

“The Economist, “Populism: The Corrupting of Democracy”, (29 Ağustos, 2019) <https://www.economist.com/leaders/2019/08/29/the-corrupting-of-democracy>.

Guardian Weekly, 3 Nisan 2019.

<http://www.ushistory.org/us/41d.asp>.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Narodniks>: 2